

BARÓTI DEZSŐ KÖSZÖNTÉSE

Baróti Dezső 1911. október 12-én Tordán született. Édesapja, Kratofil Dezső (1884–1976) középiskolai tanár, 1929–1947 között a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola gyakorlóiskolájának igazgatója volt. Megindította és szerkesztette A Cselekvés Iskolája (1933–44) című módszertani folyóiratot. Baróti Dezső öccse, Baróti Lajos (1914–) nemzetközi hírnévlabdárúgó edző volt, a magyar válogatottnak 1957–1966 és 1975–1978 közt szövetségi kapitánya.

Baróti Dezső középiskolai tanulmányait a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó kollégiumban kezdte, majd áttelepülésük után, 1926 őszétől, az ötödik osztálytól három éven át az egri reáliskola magántanulója. Végül a nyolcadik osztályt a szegedi Baross Gábor reáliskolában végezte, s itt is tett érettségi vizsgát 1930-ban.

1930 őszén, Radnóti Miklóssal egyidőben iratkozott be a szegedi tudományegyetem bölcsészeti karának magyar–francia szakára. Irodalomtanárától, Sík Sándortól, a legigényesebb magyar esztétika szerzőjétől, dogmatizmustól idegen széles látókört és esszéírói stílusigényt tanult. Franciaprofesszora, Zolnai Béla a nyelv és a stílus kérdései iránti fogékonyságot oltotta belé. Innen a stílusirányok (a barokk, a biedermeier, a fölvilágosodás stílusa) iránti állandó érdeklődése. A neveléslélektan tanárának, Várkonyi Hildebrand Dezsőnek a modern lélektan (Adler, Freud, Jung stb.) ismeretét köszönheti; ezt kamatoztatta a költői lélekrajz ábrázolásában, nem utolsósorban a szerelmi költészet (Juhász Gyula, Radnóti Miklós stb.) értelmezésében.

1931-ben egyik alapítója volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának. E „növelő közösségnek”, ahogy Radnóti nevezte, köszönhette az irodalom társadalmi összefüggései iránti érdeklődését. Radnóti Miklóstól — akinek versei szegedi évei alatt szinte a szeme láttára születtek — élményszerű betekintést kapott a költészet, a versírás lélektanába és technikájába. Barátjának hatására ő is írt néhány verset. Személyiségét nagyban alakították a Kollégium művészeti, irodalmi és szociológiai eszmecseréi és vitái. Vezetőjüknek, Buday Györgynek kibontakozó grafikai munkásságát szintén *in statu nascendi* követhette nyomon. Ő indította el Baróti képzőművészeti ismereteinek később is állandóan gazdagodó, mélyülő világát, beleértve az avantgárd törekvések iránti érdeklődését is. Innen az irodalomtörténeti tanulmányaiban gyakori képzőművészeti párhuzamok.

A Kollégium adta ki Baróti első tanulmányát (*Juhász Gyula*, 1933) és doktori értekezését (*Dugonics András és a barokk regény*, 1934). Mindkét fiatalkori művének az eredményei beépültek az irodalomtörténeti köztudatba; mindkettő máig megkerülhetetlen.

Baróti Dezső bölcsészdoktori oklevelének megszerzése után, 1935-től 1941-ig Sík Sándor díjtalan gyakornoka, majd fizetéstelen tanársegéde. Mint ilyen 1936/37-ben és 1939-ben Párizsban ösztöndíjas. Középiskolai tanári oklevelet 1938-ban szerzett. Az 1938/39. tanévben helyettesként a tanárképző főiskolán adott elő. 1939–41 közt a szegedi

Eötvös-kollégium megbízott francia nyelvtanára. A 18. századi magyar irodalom kérdéseiről írott tanulmányai, valamint *Biedermeier ízlés a francia irodalomban* (1942) és *Érzelem és okosság* (1943) című könyvei alapján 1943-ban a szegedi egyetem *Praeromantika és biedermeier* tárgykörből magántanárrá habilitálta.

Közben 1941/42-ben a csongrádi állami gimnáziumban, 1942-től 1945-ig a budapesti Mátyás király gimnáziumban tanította szaktárgyait.

1944. május 31-én házasságot kötött Egey Klárával, aki később több színház- és film-történeti tanulmányt tett közzé. Házasságukból két fiú született.

1945 májusától 1947 májusáig Szent-Györgyi Albert és Sík Sándor mellett az Országos Köznevelési Tanács előadójaként részt vett az új tantervek kidolgozásában, és irodalmi tankönyvsorozatot szerkesztett. 1947 májusában kollégiumi társa, barátja, Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter maga mellé hívta munkatársának: kinevezte a minisztérium pedagógiai főosztályának vezetőjévé. E minőségében részt vett az iskolareform előkészítésében és a pedagógiai főiskolák létesítésében. A „fordulat évében” a minisztériumban is egyeduralomra jutó állampárt kifogásolta Baróti liberálisnak minősített nézeteit, így posztját kénytelen volt elhagyni. 1948. szeptember 1-jével Sík Sándor javaslatára a szegedi egyetem bölcsészeti kara meghívta az újabb magyar irodalomtörténeti tanszékére, mesterének, ajánlójának örökébe. 1952–55 közt a bölcsészeti kar dékánja, 1955 őszétől 1957 áprilisáig a Szegedi Tudományegyetem rektora.

Az 1956-i forradalom napjaiban és az utána következő hónapokban tanúsított meg nem alkuvó magatartását a sztalinista restauráció megtorolta. 1957. április 26-án letartóztatták, július 27-én állásából elbocsátották, október 1-jén a szegedi megyei bíróság két és fél évi, majd 1958. október 14-én a Legfelsőbb Bíróság egy évi felfüggesztett börtönrre ítélte.

Míg letartóztatásban volt, családja Pestre költözött. Szabadulása után Baróti a Petőfi Irodalmi Múzeumban kapott tudományos főmunkatársi státust. 1971-től osztályvezetőként, 1975-től tudományos tanácsadóként dolgozott. 1960–1973 között szerkesztette a múzeum évkönyveit. 1968-tól mint megbízott előadó több alkalommal egy-egy féléves előadást tartott az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a 18. század magyar irodalmából, valamint az irodalmi muzeológia tárgyköréből. 1977-től három tanéven át a párizsi Sorbonne Nouvelle vendégprofesszora volt. 1980-ban vonult nyugállományba.

Tudományos munkássága, amelyet az ötvenes években megbénított a dogmatizmus, ezekben az évtizedekben ismét kibontakozott. A Radnóti Miklósról (1977) és Sík Sándorról (1988) írt monográfiáin, a rokokót bemutató antológiáján (1986) kívül főként jellemző műfajában, az esszében alkotott maradandót. Tárgyköreit címével is jól jellemzi *Írók, érzelmek, stílusok* (1971) című tanulmánygyűjteménye. Erre is érvényes, amit következő gyűjteményes kötetéről (*Árnyékban és fény*, 1980) Kenyeres Zoltán állapított meg: „Bod Pétertől Radnóti Miklósig kétszáz év magyar irodalmáról van tartalmas mondanivalója. Sokoldalú, kiváló filológiai felkészültségét széles látókörű európai kitekintés avatja korszerű tudománnyá, és intuíciót sem nélkülöző találékonyság, ötletesség teszi élményszerűvé.” Tanulmányai — írta — a magyar esszéirodalom gazdag örökséget folytatják.

A Tudományos Minősítő Bizottság 1952-ben Baróti addigi munkásságát az irodalomtudomány kandidátusa fokozattal méltányolta. Csak a rendszerváltás tette lehetővé, hogy végre 1989-ben *Kutatások három évszázad magyar irodalmából* című értékezésével méltán elnyerte az irodalomtudomány doktora minősítést.

Közben a szegedi József Attila Tudományegyetem 1989. december 21-én rehabilitálta; ennek alapján a Művelődési Miniszter a méltánytalan és igazságtalan fegyelmi elbocsátást semmisnek nyilvánította. 1990. szeptember 8-án a szegedi egyetem *professor emeritus*

ritus címmel tüntette ki. Az egyetemi tanács 1991. június 6-án *díszdoktori* címet adományozott neki.

*

Nyolcvanadik születésnapja alkalmából egykori tanítványai és hajdani tanszékének mai munkatársai tisztelettel köszöntik.

P. L.

